

Počiatky vlády Anjouovcov v Uhorsku

Vladimír Vlasko

Ak chceme v dostatočnej miere objasniť okolnosti príchodu a etablovania sa Anjouovcov v Uhorskom kráľovstve ako panovníckeho rodu, treba si uvedomiť závažnú skutočnosť, že ich nároky sa nezačínajú smrťou Ondreja III. ako posledného mužského potomka arpádovského rodu, ale siahajú takmer štyri desaťročia hlbšie do minulosti. Prvé anjouovské plány, od ktorých sa neskôr odvíjali všetky snahy na získanie vplyvu v oblasti stredoeurópskeho regiónu, sa zrodili na slnečnej Sicílii. Základným podkladom pre ich úspešné naplnenie, bola uhorsko-anjouovská zmluva, uzavretá ešte v roku 1269, v čase keď stál na čele Neapolského kráľovstva Karol I. Tento ambiciózny panovník sa všemožne usiloval rozšíriť si svoj mocenský rádius ďalekosiahlymi plánmi uberajúcimi sa zo špičky apeninskej čižmy smerom do strednej a juhovýchodnej Európy. Karol I. Sicílsky ako zakladateľ neapolskej vetvy anjouovskej dynastie bol kľúčovou postavou, ktorá stála pri samom zrode týchto veľkolepých plánov a ktorá položila základy zahraničnej dynastickej politiky, na základe ktorej si mohli budúce pokolenia neapolských Anjouovcov nárokovať svoje nástupníctvo v Uhorskom kráľovstve. Po zdôraznení tejto skutočnosti považujeme za nevyhnutné objasniť aj samotné pohnútky, ktoré ho viedli k uplatňovaniu tejto politiky. K tomu je však potrebné načrieť ešte hlbšie do minulosti. Zmyslom tejto štúdie však nie je vyratúvanie všetkých faktov o genealógii Anjouovského rodu od svojich počiatkov,¹ ale vystihnutie toho podstatného, čo priamo kreovalo a ovplyvňovalo jeho úsilie o rozšírenie svojej domény z rodného Francúzska ďalej na juh. Aktivity Karolovej mocenskej expanzie možno rozdeliť do troch rovín – politicko-diplomatickej, sobášnej a vojenskej. Naša pozornosť sa bude zameriavať predovšetkým na tie, ktoré sa týkali zápasu pápežskej kúrie s hohenštaufovskou dynastiou o Sicílske kráľovstvo. Anjouovská Sicília zohrala o niekoľko rokov neskôr významnú úlohu akéhosi nástupného priestoru k ďalšej expanzii Anjouovcov smerom do strednej a juhovýchodnej Európy.

Karol, gróf z Anjou a Provence bol najmladším synom francúzskeho kráľa Ľudovíta VIII.² Doménu Anjou³ získal Karol až neskôr, po smrti svojho staršieho brata Jána.⁴

¹ Celistvý vývoj rodu obsahuje genealogická práca: WERTNER, Moriz. *Anjou. Genealogische Skizze*. Wien : Herald. Ges. Adler, 1884.

² Ľudovít VIII. mal spolu s Blankou Kastílskou päť synov: neskorší kráľ Ľudovít IX. Svätý (1214 – 1270), Róbert, gróf z Artois (1216 – 1250), Alfonz, gróf z Poitiers a Toulouse (1220 – 1271), Ján, gróf z Anjou (†1232), Karol, gróf z Anjou a Provence (1227 – 1285 [pohrobok]). EHLERS, Joachim – MÜLLER, Heribert – SCHNEIDMÜLLER, Bernd. *Francouzští králové v období středověku*. (Prel. Milan Churaň a Jiří Ohlidal) Praha : Argo, 2003, s. 169.

Pre lepšie pochopenie pomerov, za ktorých bol Karol dosadený pápežskou kúriou do Sicílskeho kráľovstva, považujeme za potrebné priblížiť udalosti a rozhodnutia, ktoré padli v tom i v uplynulom čase vo Francúzsku a v pápežskom štáte. Vzťahy Karolovho brata, francúzskeho kráľa Ľudovíta IX. k pápežstvu boli v tomto období veľmi dobré. Súviselo to hlavne so snahou kúrie nájsť podporu proti kacírom v Languedoku a získať ochranu pred ctižiadostivými plánmi anglického kráľa. Ale pápežstvo potrebovalo francúzsku pomoc nielen v boji s kacírmi. V tej dobe sa stále hrozivejšie vyvíjali vzťahy s cisárom Fridrichom II., ktoré boli v minulosti už veľakrát napäté.⁵ Pápež Gregor IX., ako aj jeho nástupca Innocent IV. chceli podlomiť hohenštaufovské postavenie v Sicílskom kráľovstve a Rímskonemeckej ríši, odkiaľ bol stále viac ohrozovaný cirkevný štát a tým aj zvrchovanosť pápežskej moci. Ľudovít IX. sa usiloval udržiavať dobré vzťahy s obidvoma stranami, čo sa mu pomerne darilo. V roku 1245 sa však spor vyhrotil do krajnosti, pretože Innocent IV. prehlásil na koncile v Lyone cisára za zosadeného. Bolo pochopiteľné, že preto ihneď prepukol prudký boj, súvisiaci s cisárovou i pápežovou snahou získať na svoju stranu francúzskeho kráľa. Ten sa však správal aj naďalej zdržanlivo. Vzhľadom na jeho neutralitu sa nám javí neskoršia politika kúrie, t. j. nahradenie hohenštaufského panstva na Sicílii vládou Anjouovcov, ako logický motivačný stimul, ktorým si chcel pápež získať podporu Ľudovíta. Nie je cieľom tejto štúdie sa ďalej podrobnejšie zapodievať udalosťami týkajúcimi sa súperenia viacerých kráľovských dynastií vtedajšej Európy, ktoré chceli zasadiť na uprázdnený trón Sicílsko-Neapolského kráľovstva.⁶ Je však potrebné uviesť, že v tomto niekoľko rokov trvajúcim diplomatickom zápase zvíťazil Karol z Anjou, ktorý bol 6. januára 1266 korunovaný v lateránskej bazilike za kráľa Sicílie.⁷

³ Snahy o pripojenie grófstva Anjou ku Francúzskému kráľovstvu započal už v roku 1202 Karolov starý otec kráľ Filip II. August. Tento proces však doviedol do úspešného konca až Karolov otec Ľudovít VIII. v roku 1214. EHLERS – MÜLLER – SCHNEIDMÜLLER, ref. 2, s. 154, 164.

⁴ Podľa závetu Ľudovíta VIII. z roku 1225 bolo prerozdelenie korunných domén nasledovné: Artois pre Róberta (1237), Poitou pre Alfonza (1241) a Anjou s Maine pre Jána, zosnulého v roku 1232. Karol ju po ňom obdržal až v roku 1246. FERRO, Marc. *Dějiny Francie*. (prel. Jitka Matějů a Doubravka Olšáková) Praha : Lidové noviny, 2006, s. 63.

⁵ Základné príčiny rozporu, ktorý svojím polemickým násilím niekedy prevyšoval aj spor medzi Henrichom IV. a Gregorom VII., nespočívali iba v tradičných názorových rozdieloch medzi cisárstvom a pápežstvom, ale vyplývali predovšetkým z pápežovej povinnosti brániť duchovné a hierarchické dedičstvo ustanovené Inocentom III. ako aj zo snahy zabrániť prípadnému územnému obkľúčeniu rímskej cirkvi zo strany panovníka, ktorý okrem nemeckej a sicílskej koruny mal aj korunu cisársku a otvorene sa usiloval o kontrolu nad mestami v severnej Itálii. Politické rozhodnutia Fridricha II. ohrozovali princípy univerzálnej nezávislosti a suverenity cirkvi. Najmä toto znepokojovalo pápežstvo, ktoré sa sofistickovanými právnymi a sémantickými elaborátmi snažilo vymedziť hranice moci Fridricha II. GALASSO, Giuseppe (ed.). *Storia d'Italia. Vol. III. Il Mezzogiorno dai Bizantini a Federico II*. Torino : Utet, 1983, s. 703-704.

⁶ K tomu podrobnejšie pozri HERDE, Peter. *Karl I. von Anjou*. Stuttgart – Berlin – Köln – Mainz : Verlag W. Kohlhammer, 1979, s. 34-47.

⁷ *Tamže*, s. 47.

Po oboznámení sa s vývojom postupného šírenia anjouovského vplyvu, ktorý sa nám žiadalo uviesť najmä z dôvodu lepšieho ozrejmenia si okolností, za ktorých sa Anjouovci dostávajú do oblasti stredoeurópskeho regiónu, sa budeme venovať ich úsiliu o získanie hegemonie aj v tejto časti Európy. Ako sme už vyššie spomenuli, dôležitá bola pre Karola I. najmä oblasť Balkánu, ktorý predstavoval „odrazový mostík“ v pokračovaní jeho výbojnej politiky proti obnovenému Byzantskému cisárstvu.⁸ Okrem predstavy nadobudnutia územných ziskov v tejto časti Európy bola pre Karola nesmierne lákavá aj vízia ovládnutia Konštantínopola, ktorý bol významným miestom križovania obchodných ciest zásobujúcich Európu orientálnym tovarom z Blízkeho i Ďalekého východu. Zachovanie vzájomného výmenného obchodu medzi obidvoma stranami bolo pre Karola strategicky dôležité: „... (My) Karol vydali sme Vám v nariadeniach listinu, aby ste bez našej osobitnej patentnej listiny nedovolili žiadnym ľuďom, aj keby mali pri sebe listiny našich úradníkov, vyplávať z kráľovstva po mori; pretože nebolo naším úmyslom zakázať vykonávať našim verným a oddaným obchodníkom ich dovolené obchody, predovšetkým keďže z toho by vyplývala nepriazeň nášho dvora, nariaďujeme Vašej spoľahlivosti, aby za neprotirečenia tohto spôsobu (spomínaného) nariadenia, ste dovolili, že akékoľvek povolené tovary sú skrze týchže kupcov, chcúcich po mori vykonávať vyvážanie (tovarov) kam budú chcieť z tejto strany kráľovstva, pozdĺž a blízko Pisy až do zeme Palaiologovcov a do krajín proti nám rebelujúcich, vyvážané prostredníctvom nich z prístavov podliehajúcich pod Vašu právomoc, po dani zaplatenej a stanovenej zákonom stanoveným právom dvora pre tieto tovary. ... Dané vo Fogii, 5. apríla 1269“.⁹ V tomto zápase našiel Karol I. cenného spojencu v osobe uhorského kráľa Štefana V., ktorý sa taktiež nachádzal v nepriateľskom tábore voči cisárstvu. Vzájomným spojenectvom si mali jeden druhému dopomôcť pri naplnení svojich cieľov. Završením anjouovských snáh, vyvíjajúcich sa v tomto smere, bola uhorsko-anjouovská zmluva uzavretá v roku 1269. V slávnostnom dokumente sa deklaruje, že má byť dôsledným

⁸ Pád latinského cisárstva v roku 1261 považoval Karol z Anjou za vhodnú príležitosť na preniknutie do východného Stredomoria. Právne svoj nárok podoprel dohodou so zosadeným Balduinom II., uzavretou za asistencie Klementa IV. 27. mája 1267 v meste Viterbo, ktorá predpokladala znovudobytie a následne rozdelenie cisárstva. Karol mal ovládnuť Moreu, Epeiros, Korfu a tretinu všetkých ďalších území, ktoré budú získané. DRŠKA, Václav – PICKOVÁ, Dana. *Dějiny středověké Evropy*. Praha : Skřivan, 2004, s. 272.

⁹ „... Karolus ... litteras vobis dederimus in mandatis ut nullos homines exire de Regno per mare quantumcumque litteras nostrorum officialium portarent sine specialibus nostris patentibus litteris aliquatenus permittatis, tamen quia intentionis nostrae non exstitit interdicendi licentiam mercatoribus fidelibus et devotis nostris negotiationes eorum licitas exercendi, praesertim cum ex hoc incommodum nostrae Curiae resultaret, fidelitati vestrae praecipimus quatenus non obstante mandato huiusmodi merces quaslibet licitas deferendi per mare per mercatores eosdem exercere volentes quo voluerint citra Regnum praeter apud Pisas et ad terram Paleologi nec non ad terras nostrorum rebellium, de portibus iurisdictionis vestrae soluto per eos debito et statuto iure Curiae pro eisdem mercibus extrahi permittatis. ... Datum Foggia quinto Aprilis.“ DEL GIUDICE, Giuseppe (ed.). *Codice diplomatico del Regno di Carlo I. e II. d'Angio*. Vol. 3. Napoli : Stabilimento Typogr. Michele d'Auria, 1902, s. 51-52, č. 21.

naplnením dohôd a zmlúv trvalého priateľstva i podpory obidvoch strán. Zároveň sa zúčastnené stránky dohodli, že si budú navzájom poskytovať radu, pomoc a podporu v prípade vonkajšieho ohrozenia, a taktiež, že ani jedna zo strán neuzavre mier alebo prímerie s nepriateľom, bez rady a súhlasu druhého partnera.¹⁰ Zo strany Karola I., išlo predovšetkým o preventívny krok, ktorým si hodlal zabezpečiť záruku, že v prípade konfliktu s obnoveným cisárstvom bude uhorský kráľ stáť na jeho strane a nezasiahne do boja o Balkánsky polostrov. Ako protislužbu mal Karol pomôcť Štefanovi pri presadzovaní svojich záujmov v Dalmácii. V roku 1270 došlo v zmysle už spomínanej anjouovsko-uhorskej dohody k dvojitému zasnúbeniu Karola, salernského princa (neskoršie Karola II. Krivého) syna Karola I. s dcérou uhorského kráľa Štefana V. Máriou¹¹ a Štefanovho syna Ladislava (neskoršie Ladislava IV. Kumánskeho) s Karolovou dcérou Izabelou. Svadobné zmluvy vytvorili právny podklad pre nástupnícke právo Anjouovcov po Arpádovcoch. Na tomto príklade možno jasne vidieť, akú významnú úlohu zohrala Karolova sobášna politika¹² pri jeho územnom expandovaní.

¹⁰ „*Karolus universis fidelibus ecclesiae per has patentes litteras omnibus volumus esse natura tam praesentibus quam futuris quod nos confidentes de prudentia venerabilis et religiosi viri, Bernardi abbatis honorabilis monasterii Casinensis et nobilis baronis Amelii de Curbano et magistri Bernardi de Brulio dilectorum familiarium, consiliariorum et fidelium nostrorum et plenam fiduciam optinentes, facimus, constituimus et ordinamus eos procuratores nostros et nuntios speciales ad tractandum faciendum et complendum ... pacta et conventiones amicitiae perfectae et iuvaminis de uno ad alium cum magnifico et illustri principe domino Stephano dei gratia rege Ungariae duce Transilvaniae et domino Cumanorum carissimo amico nostro ... et eodem modo dictus dominus rex Ungariae teneatur nobis in omnibus et per omnia contra praedictos superius nominatos et alios inimicos nostros dare consilium, auxilium et iuvamen et eis facere vivam guerram bona fide, et non facere treugam, vel pacem vel guerram retroductam cum eis vel aliquo ipsorum absque nostro consilio et consensu, dantes dictis procuratoribus nostris vel duobus ex eis plenariam potestatem faciendi praedicta omnia et alia pertinentia ad praedicta cum ipso domino rege sicut ipsi domino regi et ipsis procuratoribus vel duobus ex eis videbitur expedire et iurandi in anima nostra praedicta attendere et servare sicut ipse rex iurabit eis recipientibus nostro nomine attendere et observare salva semper fide qua uterque tenentur sanctae Ecclesiae Romanae ...*“. DEL GIUDICE, ref. 9, s. 136-138, č. 81.

¹¹ Samotnému aktu zasnúbenia predchádzala čulá diplomatická aktivita vyvíjaná tak zo strany neapolského, ako i uhorského kráľa: „... *Universis Iustitiariis et officialibus ad quos litterae istae pervenerint. Cum venerabilis et discretus vir magister Listus nuntius et clericus regis Ungariae, pro magnis, expressis et arduis negotiis ipsius domini regis Ungariae ac serenissimi domini regis Siciliae, ad ipsius domini regis in Siciliam praesentiam accedat et ipsum decenti honore nos deceat honorare deputavimus ad adducendum eundem nuntium magistrum Raynerium de Florentia eiusdem domini regis Siciliae notarium et fidelem. ...*“ Tamže, s. 239, č. 141.

„*Stephanus quintus, filius Belae quarti, successit patri in regnum et regnavit annis duobus genuitque filium Ladislaum et filiam Mariam, quae fuit data in matrimonium Carolo Claudio regi Siciliae, filio videlicet Caroli Magni, ex qua genuit Carolum Marcellum, qui quidem Carolus Marcellus genuit postea Carolum Parvum, quem postea Carolum Parvum Hungari vocaverunt ...*“ GOMBOS, A. Franciscus (ed.). *Catalogus fontium historiae Hungaricae aevo ducum et regum ex stirpe Arpad descendentium ab anno Christi DCCC usque ad annum MCCC.* (Codex Knauzianus) II. Budapest : Academia litterarum de sancto Stephano rege, 1937 – 1938, s. 990.

¹² Podľa staršej historickej literatúry sa sobášna politika Anjouovcov neobmedzovala iba na územie Uhorska. Údajne ešte predtým, ako bola podpísaná zmluva s Arpádovcami z roku 1269, bol za asistencie pápežskej kúrie dojednávaný aj sobáš s Přemyslovcami. Pápež Klemens IV. sa usiloval týmto návrhom sobáša uviesť do príbuzenského vzťahu neapolského princa s niektorou dcérou Přemyslovcov. Pápež vo svojich sobášnych plánoch však zašiel ešte ďalej, keď uvažoval aj nad tým, že by si už ovdovený Karol I. zobral za manželku brandenburskú neter českého kráľa. Akékoľvek rokovania v tomto smere však narazili na nedostatok ochoty Přemysla II. ŠUSTA, Josef. *Soumrak Přemyslovců a jejich dědiství.* České dějiny II., 1. Praha : Jan Laichter, 1935, s. 53.

Z manželstva Karola II. a Márie sa narodil v roku 1271 syn Karol Martell ako prvé zo štrnástich detí.¹³

Po násilnej smrti uhorského kráľa Ladislava IV. sa v roku 1290 rozpútal dlhý, niekoľko rokov trvajúci zápas Anjouovcov o uznanie svojich nástupníckych práv v Uhorskom kráľovstve. Bola to práve vyššie uvedená Mária Uhorská, sestra Ladislava IV., ktorá na základe príbuznosti s nebohým kráľom vystúpila ako prvá so svojimi nárokmi na uprázdnený uhorský trón v prospech syna Karola Martella. Oprávnenosť jej nárokov bola legitímna a právne podoprená uhorsko-anjouovskými zmluvami podpísanými v roku 1269. „*Karol II. z Božej milosti kráľ Jeruzalema (a) Sicílie ... a Mária kráľovná tých istých kráľovstiev a Uhorska ... z tej istej milosti ... ustanovujeme, určujeme a menujeme Vás všetkých (vyslancami) ... do krajín nášho kráľovstva Uhorského, na žiadanie, získanie a prijatie sľubu a prisahy vernosti v (našom) mene a v prospech našej strany od ľudí uvedeného nášho kráľovstva Uhorského Samé kráľovstvo bolo rozumne prisúdené nám ako najbližším v stupni príbuznosti, podľa toho, ako je tu plnšie obsiahnuté v (spísanej) listine vyhotovenej pod našimi pečaťami. Ak by sa, pravda, dosiahlo, že preláti, baróni, šľachtici a iní z tohto uvedeného kráľovstva Vám vykonali sľub a prisahu vernosti v mene a v prospech našej strany, ako sú viazaní a majú povinnosť, veríme, že horlivosťou vzniknutej lásky, ktorú majú a očakáva sa, že tíže všetci ju majú k nám spomenutej kráľovnej, ktorá sme z priamej kráľovskej línie, a Vám nariaďujeme, zverujeme a ukladáme, aby bolo rovnako postarané pokiaľ ide o riadenie, vládu a spravovanie uvedeného kráľovstva Uhorského, zaiste v našom mene spravovania, riadenia a vládnutia a v prospech našej strany cez nás a týchže alebo cez Karola (Martella), nášho prvorodeného, ktorý je v tých krajinách bližší (nástupca) ...“¹⁴*

Úspešné realizovanie anjouovských nástupníckych plánov v Uhorsku sa však výrazne

¹³ „*Rex Carolus secundus habuit in uxorem Mariam, filiam regis Ungariae, quae postea patri successit in dicto regno Ungariae, et dictus rex habuit ex ea XIV filios, novem mares et quinque faeminas. Primus fuit Carolus Martellus princeps Salernitanus et honoris Montis S. Angeli dominus, qui coronatus fuit in regem Ungariae viventibus patre et matre. II. – Sanctus Ludovicus episcopus Tholosanus. III. – Dominus Robertus dux Calabriae. ...*“ GOMBOS, ref. 11, s. 994. K tomu pozri aj WERTNER, ref. 1, s. 5.

¹⁴ „*Karolus secundus Dei gratia Rex Jerusalem, Siciliae ... et Maria eorundem regnorum et Ungariae regina ... eadem gratia ... constituimus, ordinamus et facimus, vos omnes ... ad partes regni nostri Ungariae, (ad) petendum, requirendum et recipiendum nomine et pro parte nostra homagia et sacramenta fidelitatis ab hominibus dicti regni nostri Ungariae Regnum ipsum ad nos tanquam ad proximiorum in gradu nuper sit rationabiliter devolutum, prout in procuratoriis sub sigillis nostris inde confectis plenius continetur. Verum si contingat quod praelati, barones, nobiles et alii dicti regni huiusmodi homagia et fidelitatis sacramenta, vobis, nomine, et pro parte nostra praestent ut tenentur et debent quod verisimiliter credimus et innate dilectionis ardore, quem ipsi omnes ad nos praefatam reginam, quae de recta sumus regali linea habent et habere sperantur volumus vobisque committimus et mandamus ut in administratione, regimine et gubernatione praedicti regni Ungariae persistatis quousque per nos, aut Karolum primogenitum nostrum qui partibus illis vicinior est adpresens ...“.* Regest listiny vydaney 21. septembra 1290. MINIERI, Riccio C. Genealogia di Carlo II. d' Angiò Re di Napoli. In *Archivio storico per le province Napoletane*, roč. 8, 1883, fasc. 1, s. 22.

skomplikovalo, potom čo s nárokom na uhorský trón vystúpil aj vojvoda Ondrej Benátsky.¹⁵ Do celej záležitosti napokon vstúpila aj pápežská kúria, na čele ktorej stál pápež Mikuláš IV. Kúria si osobovala právo dosadiť na „uprázdnené pápežské léno“¹⁶ svojho kandidáta. No i napriek výdatnej pomoci a podpory zo strany pápeža, sa nepodarilo anjouovské snahy zrealizovať do úspešného konca. Úspešnejším bol Ondrej III., ktorý sa na uhorskom tróne presadil najmä za pomoci svojej ambicióznej matky. Nemalou mierou však pomohol Ondrejovi jeho najväčší prívrženec a podporovateľ ostrihomský arcibiskup Vladimír (Lodomer),¹⁷ ktorý ho následne korunoval 23. júla 1290 za uhorského kráľa. Arcibiskup sa neváhal aktom korunovácie vzoprieť samotnému pápežovi. Pápežská kúria sa náhlým vývinom udalostí cítila prinajmenšom zaskočená. Jej reakciou bol vyčítavý list pápeža z 31. januára 1291 adresovaný ostrihomskému arcibiskupovi, v ktorom mu vytykal náhlu zmenu jeho správania, neinformovanie kúrie o smrti uhorského kráľa, ani o stave kráľovstva. Najviac však vyčítal Vladimírovi zatajenie úmyslu zvoliť vojvodu Ondreja za kráľa.

„... Dosiaľ, za vlády zosnulého uhorského kráľa Ladislava, zvyklo (byť) chvályhodné úsilie Tvojej starostlivosti, často navštevovať apoštolskú stolicu početnými listami, žalostný stav samého kráľa a Uhorského kráľovstva, ako aj rozpory i škandály a ťažké pohromy, ktoré v samom kráľovstve v tej chvíli panujúceho (Ladislava IV.) s pôsobiacim zlom, postupom času sa rušivo dotýkali plnšie a vážnejšie ukázať, opísaním mnohonásobných prostriedkov a spôsobov, cez ktoré sa mohlo prospešne zamedziť tak hrozným pohromám a pomerom toho

¹⁵ Ondrej III. bol posledný mužský potomok Arpádovcov. Jeho otcom bol Štefan Pohrobok, ktorý sa narodil z tretieho manželstva kráľa Ondreja II. s talianskou šľachticnou Beatrice d' Este. Väčšinu svojho života strávil Štefan v severnej Itálii – Este, Ferrara, Ravenna a Benátky, kde spoznal aj svoju druhú manželku (dcéru benátskeho dóžu) Tommasinu Morosini. Zo zväzku Tommasiny a Štefana sa narodil syn Ondrej, ktorý bol vychovávaný v benátskom prostredí. Rovnako ako Karola Róberta, tak aj Ondreja spájalo s priamou dynastiou Arpádovcov vzdialené príbuzenstvo (na rozdiel od Karola bol však Ondrej následníkom po mužskej línii, čo bolo v stredovekom ponímaní významnejšie). ŠTEFÁNIK, Martin. Morosiniovcí v Uhorsku za vlády Ondreja III. a dve verzie o smrti kráľovnej Tommasiny. In *Historický časopis*, roč. 54, 2006, č. 2, s. 187-188.

¹⁶ Prijatím kresťanstva a korunováciou Štefana I. roku 1000 sa Uhorsko etablovalo ako kresťanské kráľovstvo a zapojilo sa do vtedy jestvujúcich európskych štruktúr. Po takmer 200-ročnom, v tomto smere nerušenom vývoji, sa objavuje nebezpečenstvo príklonu krajiny k pohanským zvyklostiam „zásluhou“ kráľa Ladislava IV. Kumánskeho. Po jeho smrti v roku 1290 sa pápežská kúria rozhodla nahradiť Arpádovcov na uhorskom tróne novou vládnuou dynastiou. Voľba padla na neapolských Anjouovcov. BREZOVÁKOVÁ, Blanka. Postavenie Uhorska v stredoeurópskom priestore v prvej polovici 14. storočia. In *Historický časopis*, roč. 46, 1998, č. 2, s. 180-181.

¹⁷ Pôvodne varadínskeho biskupa Lodomera (Vladimíra), dosadil do úradu ostrihomského arcibiskupa pápežský legát Filip, ktorý bol osobitnou pápežskou bulou Mikuláša III. poverený riešením neudržateľných pomerov v Uhorsku, ako aj splnomocnený užívaním všetkých benefícií patriacich Ostrihomskému arcibiskupstvu, ktoré bolo v tom čase neobsadené. Menovanie Vladimíra (Lodomera) arcibiskupom predstavovalo zároveň prvý krok k náprave katastrofálneho stavu cirkvi v kráľovstve za vlády Ladislava IV. Kumánskeho. Vzťahy medzi kráľom a arcibiskupom boli navzájom vyostrené. Vladimír dokonca disponoval pápežským splnomocnením, v ktorom mu pápež umožňuje (v prípade, ak by Ladislav IV. odmietol prepustiť svoju manželku Izabelu, sestru Karola II. Krivého, z väzenia) vyslovene použiť exkomunikáciu alebo interdikt. LUKAČKA, Ján. Rímska kúria a poslední Arpádovci. In *Historica*. Zborník Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave, roč. 43, 1996, s. 175-178.

istého kráľovstva; zásluhou čoho bol si tej istej stolici oddávaný veľmi milý a výdatnejšie si pre seba vyžadoval jej náklonnosť a priazeň. ... sme privádzaný úžasom, pretože po trpení tým istým kráľom, ktorý kiež by svoje dni spásne bol skončil, ty akoby zamenený na iného muža a naklonený vyčítavému zanedbávaniu, vôbec nič neoznámil si posolstvom alebo listami na znalosť tej istej stolice o smrti samého kráľa alebo o rozporení toho istého kráľovstva, alebo o veľmi mnohých novotách v tej chvíli bezprostredne nasledujúcich alebo pomáhajúcich k vláde jeho (Ondreja III.). ... A keď po smrti vyššie spomenutého kráľa sama stolica čakala dlhšie, avšak nie až doposiaľ, neponáhlal si sa v ústrety jej modlitbám, (nemohla byť poznaná) úplná pravda o stave a rozporení toho istého kráľovstva, ...“¹⁸ Nedostatok hodnoverných správ o vývine politickej situácie v Uhorskom kráľovstve sa pápežská kúria usilovala vyriešiť tak, že ustanovila esinského biskupa Jána za svojho posla.¹⁹ Pretože sa už veci nedali vrátiť späť, pápež vzal fakt voľby Ondreja za uhorského kráľa na vedomie. Hoci v tejto fáze zápasu neboli Anjouovci úspešní, neúspech ich neodradil pokračovať v dovŕšení svojich snáh. Úsilie o dôsledné naplnenie svojho nároku nijako nepoľavovalo, ba práve naopak, ešte viac sa vystupňovalo a zintenzívnilo. Už na jeseň roku 1290, len niekoľko mesiacov po Ondrejevej korunovácii, vystúpil Karol Martell za pápežovej pomoci ako pretendent na uhorský trón. No za úspešný možno považovať až rok 1292. Do uvedeného roku posilnil Karol Martell svoje pozície na juhu Uhorska do tej miery, že už sa mohol pri svojich nárokoch opierať o územia Dalmácie, Slavónska a Chorvátska²⁰. V apríli toho istého roku zomiera pápež Mikuláš IV., v osobe ktorého stratili Anjouovci významnú oporu. Ďalší pápež Celestín V. stihol počas svojho krátkeho pontifikátu korunovať Karola Martella v Ríme za uhorského kráľa. Akt korunovácie nepochybne dodal jeho snaženiu punc legitimacy. Z daného stavu sa však Anjouovci dlho netešili, pretože v septembri roku 1295

¹⁸ „*Nicolaus, ... Archiepiscopo Strigon. ... Solebat hactenus laudabile tue sollicitudinis studium, regnante quondam L. Rege Ungarie, apostolicam sedem paginis visitare frequentibus, miserabilem ipsius Regis et Ungarie Regni statum, necnon dissensiones ac scandala, gravioraque pericula, que in regno ipso, regnantis inibi operante malitia, successu temporis contingebant, plenius et serius aperire, vias et modos exprimendo multiplices, per quos tantis obviari periculis et eiusdem Regni statui posset salubriter provideri; propter quod eidem sedi gratis reddebaris non modicum et eius tibi favorem et gratiam uberius vendicabas. Sed revera grandi ... admiratione deducimur, quod eodem Rege sublato de medio, qui dies suos utinam salubriter conclusisset, tu quasi mutatus in virum alterum et reprehensibili negligentie deditus, nichil omnino de ipsius Regis obitu, vel eiusdem Regni statu, aut novitatibus plurimis, inibi subsequitis, sive ad eius aspirantibus regimen, nuntio vel litteris ad eiusdem sedis noticiam pertulisti. ... Cumque post Regis obitum supradicti sedes ipsa diutius expectarit, nec adhuc votis eius occurrerit de qualitate conditionis aut status eiusdem Regni plenaria certitudo, ...“ . KNAUZ, Ferdinandus (ed.). *Monumenta ecclesiae Strigoniensis II*. Strigonii : Gustavus Buzárovits, 1884, s. 277-278, č. 274 (ďalej ako MES II).*

¹⁹ *Tamže*, s. 278, č. 274.

²⁰ Posilnenie jeho vplyvu v tejto oblasti súviselo pravdepodobne aj s vyhlásením Márie, sicílskej kráľovnej, zo 6. januára 1292, v ktorom dáva Uhorsko prvorodenému synovi Karolovi Martellovi a vyzýva uhorské stavy k poslušnosti. BREZOVÁKOVÁ, Blanka. Politický zápas Anjouovcov o uhorskú korunu. In *Historický časopis*, 39, 1991, č. 6, s. 572.

Karol Martell nečakane zomrel. Náhla smrť však nič nezmenila na doterajšom úsilí neapolských Anjouovcov. Dedičské práva ako aj nároky na uhorský trón boli Karolom II. a kráľovnou Máriou prenesené na prvorodeného syna Karola Martella – Karola Róberta.

Aj keď predmetom tejto štúdie nie je súkromný život Karola Róberta, ale jeho vláda, musíme sa aspoň čiastočne zmieniť aj o jeho detstve. Karol Róbert, jediný syn Karola Martella, dediča neapolského trónu, a Klemencie Habsburskej sa narodil v roku 1288 ako prvý z troch detí.²¹ V zložitom období, práve v rokoch, keď sa jeho starý otec Karol II. oslobodil z aragónskeho zajatia, dostal sa doň jeho syn aj s dieťaťom, pričom určitý čas boli v zajatí na hrade Cuirana. Pramene túto skutočnosť nespomínajú, ale prvé roky svojho života prežil Karol Róbert na novom neapolskom hrade, tzv. „Anjouovskom hrade“, Castel Nuovo, postavenom v roku 1277, prípadne v jednom z blízkych kaštieľov, pravdepodobne v starom rodinnom kasteli v Nocere.²² Malý Karol Róbert mal rok, keď sa v roku 1289 podarilo jeho otcovi zo zajatia uniknúť. V krátkej dobe sa mu narodili dve sestry, najskôr Beatrice, po nej v roku 1293 Klementína. Tento pôrod však stál matku život. Karol Róbert tak stratil vo veku piatich rokov matku.²³ Mal sedem rokov, keď mu v roku 1295 zomrel aj otec Karol Martell, a zostal so sestrami sám. Výchovy detí sa ujal starý otec Karol II., neapolský kráľ, a stará mama Mária z dynastie Arpádovcov. Deti boli vychovávané v duchu francúzskeho Provensálska rovnako, ako vychovával Karol II. svoje deti. Vtedy sa z aragónskeho zajatia vrátil spolu s bratom jeho strýko Ľudovít.²⁴ Karol Róbert sa tešil výdatnej podpore zo strany tohto slávneho strýka. Vojenské zručnosti získal pravdepodobne v jednom neapolsko-francúzskom jazdeckom zbore. Filip Druget, ktorý neskôr sprevádzal Karola Róberta aj na jeho ceste do Uhorska, bol jeho ochrancom a najvernejším priateľom²⁵. Duchovnú výchovu v rodine zabezpečoval rád františkánov, ktorý bol s Anjouovcami spriaznený.

K duchu rodinných tradícií patrilo aj to, že po smrti otca prijal titul „zvolený kráľ Uhorska“. Od siedmich rokov ho začali vychovávať aj príslušníci uhorskej kráľovskej rodiny,

²¹ DÜMMERTH, Dezsö. *Az Anjou-ház nyomában*. Szombathely : Panorama, 1982, s. 220. K tomuto pozri aj WERTNER, ref. 1, s. 5. a GOMBOS, ref. 11, s. 990.

²² DÜMMERTH, ref. 21, s. 220-221.

²³ Klemencia Habsburská bola dcérou cisára Rudolfa Habsburského a staršou sestrou rakúskeho vojvodu Alberta, od roku 1298 nemeckého kráľa.

²⁴ Porovnaj GOMBOS, ref. 11, s. 994.

²⁵ Drugetovci zastávali na dvore neapolských Anjouovcov mnohé významné posty. Najskúsenejšiemu z nich, Mikulášovi Drugetovi, bola kráľovnou Máriou zverená aj výchova a vzdelanie maloletého Karola Róberta. Pod jeho dozorom vyrastal kráľovský vnuk spoločne s mladými Drugetovcami, ktorí boli jeho najbližšími spoločníkmi v hre i vo výchove. V prítomnosti rytiera Mikuláša, mal byť anjouovský princ vychovávaný do doby, kým sa stane kráľom, zatiaľ čo jeho vrstovníci Ján a Filip Druget boli pripravovaní na vernú službu svojmu pánovi. Obidvaja sa neskôr stali vysokými dvorskými hodnosťami. Filip sprevádzal Karola Róberta na jeho ceste do Uhorska, a jeho starší brat Ján doprevádzal Karolove mladšie sestry do Francúzska. HARDI, Đura. *Drugeti: Povest o usponu i padu porodice prtilaca anžujskih kraljeva*. Novi Sad : Filozofski fakultet u Novom Sadu, 2012, s. 63.

do veku dvanástich rokov bola za jeho výchovu zodpovedná jeho uhorská stará mama. Z toho vyplýva, že na neapolskom kráľovskom dvore boli aj Uhri.²⁶

Už v čase raného detstva Karola Róberta, keď vládol v Uhorsku Ondrej III., prebiehali prípravy na prevzatie uhorského trónu dynastiou Anjouovcov. Karol I. v zmysle už spomínanej dohody, uzavretej v roku 1269, plánoval vo svojej vízii vytvoriť jedinú veľkú ríšu pozostávajúcu z polovice Itálie a Uhorska spolu s jeho balkánskymi dŕžavami, a to pod vládou Anjouovcov. Táto politika sa však stretla s nepochopením pápežov vrátane Bonifáca VIII.²⁷ Tento ctižiadostivý pontifex si veľmi dobre uvedomoval, že po smrti Karola Martella a prenesení jeho dedičských práv na prvorodeného syna sa stane Karol Róbert dedičom tak Uhorského, ako aj Neapolského kráľovstva. Pápež bol z predstavy, že by v blízkosti pápežského štátu malo vzniknúť územie, ktoré by bolo zjednotené spoločným panovníkom Uhorska a Neapolska, priam zdesený. Tento syndróm stáleho ohrozenia, ktorým kúria v minulosti dosť často trpievala, bol v tomto prípade sčasti opodstatnený, najmä ak sa na celú záležitosť pokúsime nazrieť z pohľadu a postavenia pápeža. Bola to práve sama kúria, ktorá pred tridsiatimi rokmi dosadila Anjouovcov do Sicílsko-Neapolského kráľovstva v snahe zabrániť, aby sa juhoitalské normanské dŕžavy a ríšska Itália ocitli v rukách jedného panovníka, čím by sa pápežská kúria ocitla v obklúčení svojho „arcinepriateľa“. Paradoxne to bol však práve potomok anjouovského rodu, ktorý o niekoľko desaťročí neskôr ohrozuje svojimi nástupníckymi právami postavenie tej istej kúrie. Táto predstava neznepokojovala len pápeža, ale aj niektorých mužských potomkov Karola II., nie však z dôvodu obavy oklieštenia pápežského štátu, ale predovšetkým z obavy ohrozenia ich mocenských ambícií. Stalo sa už akýmsi nešťastím tohto rodu, že mal až priveľa mužských potomkov – dedičov, ktorí boli navzájom nejednotní. Anjouovci sa tak rozpadli na rôzne, často proti sebe stojace vetvy a frakcie. Čím osamotejšie a neschopnejšie bol Karol II., o to aktívnejšie bol po smrti, respektíve stiahnutí sa do úzadia svojich dvoch bratov tretí syn Karola – Róbert.²⁸ Jeho diplomatická aktivita, ktorú vyvinul ohľadom svojho nároku na neapolský trón, bola natoľko intenzívna, že mu Karol II. napokon ustúpil. Stalo sa tak len niekoľko mesiacov po smrti Karola Martella, keď sa stal Róbert dedičom neapolského trónu po tom, ako zbavil nároku

²⁶ Táto skutočnosť bola potvrdená a je isté, že v Neapole, respektíve v Nocere bolo v sprievode kráľovnej Márie aj dosť Uhrov. Okrem nich pôsobili na dvore aj ľudia, ktorí boli v sprievode Karola II. ako jeho verní prívrženci v Provencálsku. Neapol bol teda stretom záujmu uhorských a francúzskych členov rodiny. DÜMMERTH, ref. 21, s. 221-222.

²⁷ Bonifác VIII. vyhlásil niekoľko rokov od začatia jeho pontifikátu politiku „Nového Jeruzalema“, ktorou sledoval zjednotenie západného kresťanského sveta ako „dedičstvo Karola Veľkého“ ako obrannej bašty pod vedením Anjouovcov, predovšetkým Karola II. *Tamže*, s. 222.

²⁸ Pozri WERTNER, ref. 1, s. 5.

právoplatného dediča, Karola Róberta²⁹. Boj s osemročným dieťaťom bol jednoduchý, pretože Róberta podporoval v jeho úsilí aj Bonifác VIII.³⁰ Ako šachovú figúrku po šachovnici posúvali Róberta najsilnejší hráči Európy. Vo svoj prospech ho využívali nielen pápeži, ale aj francúzski a nemeckí vladári. Treba mať však na zreteli aj skutočnosť, že prípadné spojenie Uhorska s Neapolom formou personálnej únie by veľmi vážnym spôsobom narušilo dovtedajšiu rovnováhu síl nielen v stredoeurópskom priestore, ale aj ďalej smerom na západ. Pre udržanie rovnováhy vo vtedajšej Európe tak zo strany rímskeho cisára ako ani francúzskeho kráľa Filipa IV. nebolo žiaduce, aby došlo k vytvoreniu takéhoto mohutného územného celku v rukách jedného panovníka. O tom, že by bol rozložitý, niet pochýb. Pre lepšie ozrejenie jeho veľkosti postačí, ak si vybavíme mapu vtedajšej Európy, v ktorej Neapolské kráľovstvo, hoci už bez Sicílie, o ktorú Anjouovci prišli počas „Sicílskych nešpor“³¹ zaberalo takmer polovicu „talianskej čižmy“. Keď si k tomu predstavíme aj rozsiahle Uhorské kráľovstvo, ktoré v tom čase siahalo na juhu k Jadranskému moru, boli obavy menovaných vladárov oprávnené. Výnimočnou by bola v prípade ich spojenia nielen veľkosť, ale aj geografické rozloženie vzniknutého celku. Predsa len by sa jednalo o konglomerát dvoch kráľovstiev a k nim pridružených dŕžav, ktorý by nemal spoločné suchozemské hranice. Oddelovalo by ho len Jadranské more. Róbert v snahe rozptýliť znepokojenie francúzskeho kráľa Filipa IV. vyplývajúce z obáv vzniku novej veľmoci prehlásil, že si prial zdediť iba neapolský trón a nároky na uhorský trón prenechal mladšiemu synovcovi. Dňa 13. februára 1296 zvolal neapolský kráľ Karol II. veľké zhromaždenie, na ktorom oficiálne vymenoval svojho tretieho syna Róberta za knieža Kalábrie a pridelil mu práva prvorodeného, čím vylúčil prvorodeného vnuka Karola Róberta z následníctva na neapolský trón. Svojou bulou to 27. februára 1297 potvrdil aj ochranca Neapolského kráľovstva pápež Bonifác VIII. Róbert od tohto okamihu prevzal výkon vládnych povinností na neapolskom území, pričom jeho otec sa stiahol na svoje obľúbené miesto do Provensálska

²⁹ FRAKNÓI, Vilmos. *Magyarország egyházi és politikai ősszeköttetései a Római szent-székkal. I. 1000 – 1417.* Budapest : Szent-István-Társulat, 1901, s. 102.

³⁰ Róbert za sľub Neapolského kráľovstva bol do určitej miery ochotný spolupracovať pri presadzovaní pápežských záujmov na Apeninskom polostrove. Bonifác VIII. si predovšetkým kládol za cieľ zlomiť panstvo Fridricha Sicílskeho. BREZOVÁKOVÁ, ref. 19, s. 573.

³¹ Počiatok povstania, vo všeobecnosti známeho ako Sicílske nešpory sa datuje 30. marca 1282, kedy proti anjouovskej nadvláde povstalo Palermo, ktoré Karol I. z Anjou tým, že sídlo dvora preniesol do Neapola, pokoril a zbavil výsady hlavného mesta. PROCACCI, Giuliano. *Dějiny Itálie.* (prel. Drahoslava Janderová a Kateřina Vinšová) Praha : Lidové noviny, 1997, s. 34. Príklad „mesta v Zlatej mušli“ nasledoval celý ostrov a začiatkom septembra ponúkla sicílska šľachta korunu Petrovi III. Aragonskému. Ten ich ponuku prijal, a tak sa začalo dlhé obdobie bojov, ktoré sa skončilo definitívnym odtrhnutím Sicílie, ktorú tak získal aragonský panovnícky rod. Podrobnejšie pozri RUNCIMAN, Steven. *The Sicilian Vespers.* Cambridge : Cambridge University Press, 1958, s. 214-227.

a jeho matka Mária sa zaoberala záležitosťami okolo uplatnenia nároku nástupníctva vo svojej rodnej krajine.³²

Karol Róbert sa mohol len nečinne prizerať, ako ho členovia vlastnej rodiny nespravodlivo zbavili nároku na neapolský trón. Ako osemročný nemohol pomýšľať na to, aby zvrátil rozhodnutie týchto mocných mužov. V tomto veku bol viac-menej len nástrojom ambícií svojich príbuzných, ktorí už raz predurčili jeho politickú budúcnosť – mal zasadiť na uhorský trón. Karolovu ašpirantúru výdatne podporoval nielen pápež, ale aj blízki príbuzní. Najmä Róbert videl v synovcovom úsilí jedinečnú príležitosť, ako vzdialiť maloletého protivníka čo najďalej od Neapolského kráľovstva. No zároveň si dobre uvedomoval, že získanie uhorského trónu nebude také jednoduché a nebude to možné dosiahnuť iba odvolaním sa na dávno uzavreté dohody. Ukázalo sa, že bude treba počítať aj s použitím vojenskej sily. Anjouovci sa už v roku 1295 pokúsili o priamy vojenský zásah,³³ ale vojenská výprava do Uhorska sa skončila víťazstvom Ondreja III. Uhorský kráľ útoky zo strany Anjouovcov a odbojnej časti šľachty rozhodne nepodceňoval. Pretože si bol vedomý, že pri odvrátení ďalších výbojov sa nemôže spoliehať len na silu svojich vojsk, rozvinul čulú diplomatickú aktivitu. Hneď začiatkom roku 1296 sa mu podarilo získať zásluhou arcibiskupa Vladimíra znepriateleného Albrechta Habsburského tým, že sa po smrti svojej prvej manželky Feny oženil s Albrechtovou dcérou Agnešou.³⁴

Ešte búrlivejším bol pre uhorského kráľa rok 1297. Nielenže Uhorsko ohrozovali z východu Tatári, ale aj bán Pavol Šubič pokračoval v podvratnej činnosti na juhu Uhorska, kde sa mu podarilo získať pre Karola Róberta väčšiu časť dalmátskych miest, ktoré predtým zachovávali vernosť Ondrejovi III. Proti kráľovi sa postavil aj mocný Matúš Čák v lete roku 1296, z toho dôvodu mu Ondrej III. na jeseň roku 1297 odňal palatínsky úrad.³⁵ Avšak najväčšou ranou pre Ondreja III. bolo úmrtie jeho najvernejšieho a najmocnejšieho prívrženca, ostrihomského arcibiskupa Vladimíra, začiatkom roku 1298. Jeho nástupcom na arcibiskupskom stolci sa stal Gregor z rodu Katapánovcov, ktorý za sľub potvrdenia ostrihomského stolca vstúpil do služieb pápeža a stal sa verným prisluhovačom pápežskej kúrie v otázke anjouovských nárokov. Za zložený sľub mu pápež potvrdil spomínaný

³² DÜMMERTH, ref. 21, s. 224.

³³ Na strane Anjouovcov, pripravujúcich vojenskú výpravu do Uhorska, sa zúčastnili proanjouvskí páni Kyseckí, dalmátsky bán Pavol Šubič so svojimi príbuznými, ku ktorým sa neskôr pridal aj slavónsky bán Radoslav. Ondrej III. však proti nim poslal vojsko matky Tommasiny, ktoré dosiahlo nad spojeneckými vojskami víťazstvo. SULITKOVÁ, Ludmila. *Kancelár posledného Arpádovce Ondřeje III.* (kandidátska práca na ÚHV SAV). Bratislava : 1977, s. 171.

³⁴ ŠUSTA, ref. 12, s. 581.

³⁵ ZSOLDOS, Attila. *Magyarország világi archontológiája, 1000 – 1301.* Budapest : MTA Történettudományi Intézete, 2011, s. 24.

arcibiskupský stolec i Stoličnobelehradskú prepozitúru. Zo strany Ondreja III. sa naopak od Gregora očakávala bezvýhradná podpora panovníka a účasť na konsolidácii krajiny. Avšak v situácii, kedy už bol Gregor viazaný sľubom pápežovi a stal sa zjavne exponentom anjouovskej strany, zvolal Ondrej III. na začiatok augusta roku 1298 krajinský snem do Pešti,³⁶ na ktorom chcel získať šľachtu aj cirkev na svoju stranu. „... *V tomto roku 1298, 5. augusta Ján arcibiskup kaločský a Peter sedmohradský, biskupi Ondrej jágerský, Tomáš bosniansky, Benedikt vesprímsky, Pavol päťkostolský prostredníctvom zástupcov, Haab vacovský, Theodor rábsky, Michal záhrebský, Imrich varadínsky, Anton čanádsky snemovo sa schádzajúci blízko chrámu bratov františkánov v Pešti spolu so všetkými šľachticmi Uhorska, zvlášť saskými a kumánskymi, najskôr hneď na mieste ustanovili v artikule, aby sme mali v úcte pána Ondreja, pochádzajúceho z kráľovského rodu, ako prirodzeného pána kráľovstva. Či bolo treba nanovo vypovedať niečo o pravom pôvode a práve prirodzeného panstva zákonne korunovaného a už deväť rokov vládnuceho kráľa? Na toto naša kronika odpovedá takto: „V krajine tohoto (kráľa Ondreja III.), ktorisi šľachtici kráľovstva Ján a nepochybne bán Erik synovia Erika (z rodu Osl), taktiež Ugrin syn Povšu z Ujlaku (z rodu Čák), ako mnoho iných žiadali na ujmu kráľa Ondreja od pápeža Bonifáca VIII. (nového) kráľa. Na naliehanie týchto sa rozhodol pápež vpustiť akéhosi jedenásťročného chlapca menom Karol (vnuka Márie, dcéry kráľa Štefana V., manželky Karola Krivého alebo II., kráľa Sicílie) v roku pána 1299, ešte stále za života kráľa Ondreja, do Uhorska“. Teda títo vzbúrenci po smrti arcibiskupa Vladimíra, ktorý ich bol vydal napospas exkomunikácii pre zločin urážky (kráľovského) majestátu a kvôli nečinnosti kráľa, ktorého vinia vyššie uvedení biskupi verejne v „narychlo vyhotovenom“ snemovom nariadení, hoci neotrasenou oddanosťou na tom istom (Ondrejovi III.) lipnúcí, odvážnejší povstali zbraňami proti nemu, hodlajúci úplne zosadiť kráľa, zadržiavajúc Vesprímsku župu. Naproti tomu vyššie uvedení preláti, ktorí prišli spolu so všetkými šľachticmi a najväčšou časťou barónov a panstva, po nezmenšení oddanosti, nesľúbení ničoho, rovnako nijakým hrozbám neustupujúci sa pevne pridržiavali „posledného zlatého výhonku“, ako pekne hovorí palatín Štefan v roku 1303 o tomto kráľovi Ondrejovi, „pochádzajúceho po otcovskej línii z rodu, pokolenia aj krvi svätého kráľa Štefana, prvého*

³⁶ Snem zaujal vyhranené stanovisko proti Anjouovcom a snemové uznesenie smerovalo k odstráneniu neusporiadaných pomerov v krajine. Jeden zo zákonných článkov ustanovil, že začiatkom mája budúceho roku sa zide nový celokrajinský snem na Rákošskom poli pri Pešti, aby tu zúčastnení zaujali stanovisko k plneniu nariadení stanovených snemom z roku 1298. Stoličnobelehradský prepoš Gregor sa necítil viazaný zákonnými článkami schválenými na kongregácii, ktorých sa nezúčastnil, naopak, jeho zaujatosť voči Ondrejovi dosiahla takého stupňa, že ochotne prijal tajnú úpravu pápeža, aby pohнал kráľa pred synodu a odsúdil ho ako rušiteľa ostrihomskej cirkvi. SULITKOVÁ, ref. 30, s. 172.

kráľa Uhrov“.³⁷ Na sneme sa okrem prijatia uznesení, ktoré boli namierené proti ešte nepotvrdenému ostrihomskému arcibiskupovi Gregorovi a oligarchom, zdôrazňovala aj potreba navrátenia majetkov kráľa a kráľovnej, ktoré veľmoži neoprávnene zabrali. Väčšina z právnych úprav, ktoré boli na sneme schválené, sa napokon do života ani nedostali. Zákonné články vzišlé zo snemu nerešpektoval ani Gregor ani juhohorskí magnáti. Pápež Bonifác VIII. vyhovel ich žiadosti a v roku 1299 určil za kráľa Uhorska Karola Róberta.

V máji 1299 sa zišiel plánovaný snem na Rákošskom poli. Gregor, ktorý sa medzitým stal ostrihomským administrátorom,³⁸ sa snemových rokovaní nezúčastnil. Hoci neprišiel osobne, jeho zástupcovia vzniesli sťažnosť voči Ondrejovi III., „prečo poburuje ostrihomskú cirkev“, pričom sa odvolával na skutočnosť, že je zástupca pápeža a zároveň ho pozval na zhromaždenie, ktoré sa malo konať vo Veszpréme. Členovia snemu vo svojej odpovedi vyhlásili, že im nebola predložená príslušná pápežská bula a že sa zhromaždenia nezúčastnia.³⁹ Aj keď sa biskupi odmietli synody zúčastniť, za čo si vyslúžili od Gregora vyhlásenie interdiktu nad jednotlivými diecézami, predsa mal tento postup za následok predčasné rozpustenie snemu.

Okolnosti panujúce v Uhorskom kráľovstve, ktoré sa zmietalo v ťažkom politickom marazme, postupne prerastali do začínajúcej anarchie. Aj napriek tomu, že v krajine nenadobudla až také rozmery ako za vlády Ladislava IV., nepriamo prispela k rozhodnutiu neapolských Anjouovcov, že nadišiel pravý okamih konať. Karol II. Krivý sa zatiaľ

³⁷ „... Anno hoc 1298. 5. Augusti Joannes Archiepiscopus Colocensis et Petrus Transilvaniensis, Andreas Agriensis, Thomas Bosnensis, Benedictus Vesprimiensis, Paulus Quinqueecclesiensis per procuratores, Haab Vaciensis, Theodorus Jauriensis, Michael Zagradiensis, Emericus Varadiensis, Antonius Csanadiensis Episcopi „apud ecclesiam Fratrum minorum in Pesth cum omnibus Nobilibus Hungariae, singulis Saxonibus et Cumanis“ diaetaliter convenientes, primo statim articulo determinarunt: ut Dominum Andream, ex regali stirpe descendentem, revereamur tamquam Dominum Regni naturalem. Numquid regis legitime coronati et novem iam annos regnantis veram descendentiam et ius domini naturalis novitus enunciare opus erat? Ad haec Chronica nostra sic respondent: „In cuius (Andreae III. Regis) imperoi quidam nobiles regni, Johannes scilicet et Herricus Banus filii Herrici (de genere Osl) ac Vgrinus filius Pouch de Uylac (de genere Csák) aliique quamplures, in praeiudicium Regis Andreae a Papa Bonifacio VIII. regem petierunt. Quorum instantiam Papa admittens, quendam puerum undecim annorum, nomine Carolum, (Mariae filiae Stephani V. Regis, uxoris Caroli Claudi seu II. Regis Siciliae nepotem) anno domini Milesimo Ducentesimo nonagesimo nono, vivente adhuc Andrea Rege, in Hungariam destinavit“. Ergo rebelles hi, mortuo Lodomerio Archiepiscopo, qui eos ob crimen laesae maiestatis excommunicationi subiecerat et ob ignaviam Regis, quem Episcopi superius recensiti, licet fidelitate inconcussa eidem adhaerentes, publice in decreto Comitiali „tepiditatis“ arguunt, audentiores effecti, Regem, sorte meliori omnino dignum, exauctoraturi, armis in illum consurrexerunt, provinciam Vesprimiensem detinentes. Contra Praelati superius allati cum universis Nobilibus et maxima Baronum ac Procerum parte „ultimo aureo ramusculo – ut Stephanus Palatinus a. 1303. pulchre de Andrea hoc Rege dicit – a progenie, stirpe, ac sanguine sancti Regis Stephani, primi Regis Hungarorum per paternam lineam descendenti,“ fidelitate illibata, nullis promissis, nullis etiam minis cedentes, firmiter adhaeserunt.“ MES II, s. 437.

³⁸ Menovaný bol pápežom 28. januára 1299. SULITKOVÁ, ref. 30, s. 172.

³⁹ Biskupi zároveň požiadali Gregora, aby „keďže mu apoštolská stolica zverila úradné právomoci, moc a dôveru, týkajúce sa výkladu apoštolských spisov“ prišiel medzi nich na zasadnutie celonárodného snemu, pretože oni, „ako synovia rímskej cirkvi s radosťou očakávajú útechu a pomoc svätého otca v týchto pohnutých časoch.“ FRAKNÓI, ref. 29, s. 105.

prpravoval na dovŕšenie diela, chcel definitívne získať uhorský trón v prospech svojho vnuka Karola Róberta⁴⁰. Na tomto riskantnom podniku sa spolupodieľal aj Juraj Šubič, ktorý otázku príchodu mladého Anjouovca osobne prerokoval s Karolom II. v Neapole. Po skončení rokovaní poslal Karol II. (26. apríla 1300) barónom a prelátom v Dalmácii, Slavónsku a Chorvátsku list. *„Bolo napísané všetkým prelátom, županom barónom a ostatným ustanoveným v Uhorskom kráľovstve a aj v krajoch Slavónska a Dalmácie ... hľa, posielame k Vám nášho najdrahšieho vnuka Karola, syna blahej pamäti kráľa Uhorska nášho syna (Karola Martella) A preto za tým účelom vopred ustanovujeme, že zbožný muž brat Peter, prior z Bari, z rádu dominikánov, náš drahý a oddaný dôverník, bude oznamovať Vám, čo sa týka spomenutého príchodu. ... Avšak Vy tohože chlapca Karola, keď už šťastne dorazí do týchže krajín, prijmite v úcte, ako sa patrí, a jemu ako vášmu nastávajúcemu kráľovi a (korunovanej) hlave priaznivo napomáhajte, pomáhajte spoľahlivými radami a priaznivou náklonnosťou. Okrem toho sa dôstojne postarajte s ohľadom na nás, tak ako je osožné pre uvedeného brata Petra, a preňho bezpečný sprievod. ...“*⁴¹ Avšak okrem výdatnej podpory už spomenutých južných oblastí, bola pozícia anjouovskej strany v samotnom Uhorsku slabá. Aj napriek situácii, ktorá nebola pre Anjouovcov príliš priaznivá, sa rozhodol Karol II. vyslať vo februári nasledujúceho roku (1300) svojho 12-ročného vnuka Karola Róberta do Uhorska. O šesť mesiacov neskôr, teda v auguste 1300, prvýkrát vstúpil mladučký Karol na uhorskú pôdu v Splite, kde ho už očakával Pavol Šubič, v ktorého sprievode sa postupne presúval na sever krajiny. V októbri bol už v Záhrebe.⁴² Počínanie anjouovskej strany bolo pod drobnohľadom Ondreja III. a jeho okolia. Uhorský kráľ medzitým vyslal do Ríma Petra Bonzana, ktorý bol poverený dvoma úlohami. Mal odhovoriť pápeža od podpory jeho protivníka, a rovnako ho presvedčiť o tom, aby zbavil Gregora funkcie ostrihomského arcibiskupa, a aby na arcibiskupskú stolicu dosadil čanádskeho biskupa Antona. Vyslanec uhorského kráľa, ktorý dorazil 3. októbra do Ríma, označil náladu pápežskej kúrie a kolégia kardinálov za takú priateľskú, že vo svojom prvom hlásení uviedol,

⁴⁰ Ostrihomský arcibiskup Gregor sa po skončení snemu hlavných cirkevných hodnostárov ukryl v jednom z grófskych hradov v Güssingu. Odtiaľto vyvinul úsilie, aby neapolský kráľ poslal svojho vnuka Karola Róberta spolu s jeho suitou do Uhorska, a aby ho Bonifác VIII. vzal pod svoju ochranu. *Tamže*, s. 105.

⁴¹ *„Scriptum est ecclesiarum praelatis, comitibus, baronibus, universitatibus ceterisque per regnum Ungariae ac partes Slavoniae et Dalmatiae constitutis ... nepotem nostrum carissimum Karolum filium bonae memoriae regis Ungariae nati nostri ad Vos ecce transmittimus Et quia praedestinamus illum religiosum virum fratrem Petrum priorem di Bari ordinis praedicatorum ilectum et devotum nostrum praesentium portitorem relaturum (esse) vobis de dicto accessu. ... Vos autem puerum ipsum Karolum postquam ad partes ipsas pervenerit, suscipite honorantes ut decet, eique tanquam futuro regi vestro et capiti favete propitii, assistite fidelibus consiliis et favoribus oportunis. Dicto insuper fratri Petro, de securo conductu, si expedit nostro intuitu liberaliter providete. ...“* MINIERI, ref. 14, s. 34.

⁴² Údajne už v Záhrebe bol Karol Róbert korunovaný za uhorského kráľa. BREZOVÁKOVÁ, ref. 19, s. 575.

že vyriešenie obidvoch úloh bude mať šťastný koniec.⁴³ Prekvapivou však bola nečinnosť Ondreja III., ktorý aj napriek hodnoverným informáciám priamo z prostredia kúrie nepodnikol žiadne protiopatrenia ako proti Karolovi Róbertovi, tak ani proti juhohorským magnátom. Z jeho pasivity vyplýva, že prichádzajúcim správam z Ríma neprikladal Ondrej III. veľkú vážnosť. Domnieval sa, že väčšina veľmožov stojí pri ňom. Jeho optimizmus pramenil z toho, že krátko pred príchodom Karola Róberta do Záhrebu, čiže v septembri 1300, sa mu podarilo dosiahnuť zmierenie s najmocnejšími protivníkmi – Matúšom Čákom a pánmi Kyseckými.⁴⁴ Z uzavretého spojenectva sa však nedokázal tešiť dlho. Koncom roku 1300 postihla Ondreja III. veľká strata. Zomrela jeho matka Tommasina Morosini, ktorá bola ústrednou postavou v politickej orientácii Uhorska v poslednom desaťročí 13. storočia.⁴⁵ Ondreja III. táto udalosť natoľko zlomila, že sa z nej už nikdy nespamätal. Obrovský žiaľ, cez ktorý sa nedokázal preniesť, poznačil aj jeho psychický stav. Neustále sa duševne trápil, utápal sa v chronickom smútku, uzavrel sa pred spoločnosťou a o necelé tri mesiace, 14. januára 1301, zomrel sám vo veku 35 rokov. Ondrejom III. vymrel arpádovský rod v mužskej vetve. Príčina jeho smrti nebola nikdy jednoznačne určená. Hoci u väčšiny historikov prevládala názor, že zomrel v dôsledku choroby – psychického kolapsu, podľa iných bol otrávený neznámym vrahom.⁴⁶

Dalo by sa predpokladať, že smrťou Ondreja III. bola odstránená posledná prekážka, ktorá stála v ceste v úspešnom zavŕšení dlhoročného úsilia Anjouovcov, vyvíjaného pre získanie koruny. História sa s týmto ťažko skúšaným rodom opäť nepekne zahrála. Tak ako sa pred jedenástimi rokmi po smrti Ladislava IV., v kľúčovom okamihu, keď už mali Anjouovci svoj vytúžený cieľ takmer na dosah, objavil sa vojvoda Ondrej Benátsky ako ďalší pretendent na uhorský trón a odsunul tak anjouovské nároky na vedľajšiu koľaj, tak

⁴³ Peter Bonzano pred kolégiom kardinálov zdôraznil, že neapolský kráľ poslal svojho vnuka do Uhorska „v rozpore s odporúčaniami a prianiami pápeža“, a že pápež toto konanie nepodporuje, dokonca ho priróvnal k „veľkej nerozvážnosti“. Napokon vyslanec prehlásil, že Ondrej III. pošle svojho rivala po prípadnom zajatí do Ríma. FRAKNÓI, ref. 29, s. 106.

⁴⁴ SULITKOVÁ, ref. 30, s. 214.

⁴⁵ Tommasinina smrť je doložená predovšetkým kronikárskou správou – Štajerskou rýmovanou kronikou Ottokara von Horneck. Podľa nej zomrela na otravu jedom, keď chcela odstrániť významného veľmoža, Ondrejovho protivníka. ŠTEFÁNIK, ref. 15, s. 196-197.

⁴⁶ E. Sulitková vo svojej práci uvádza, že Ondrej III. bol pravdepodobne otrávený kuchynským nožom napusteným jedom najatými mužmi Dominikom a Demetriom, ktorých však nemožno stotožňovať s vysokými krajinskými hodnosťami rovnakého mena. Fakt, že sa mohlo jednat' o násilnú smrť potvrdzuje aj skutočnosť, že ešte 13. januára 1301, teda deň pred svojím skonom, vydal Ondrej III., mandát (č. 633), pričom v súdobých listinách sa nenachádzajú zmienky o tom, že by snáď v tomto období bolo došlo prirodzeným spôsobom k zhoršeniu jeho zdravotného stavu. SULITKOVÁ, ref. 30, s. 214-215. K verzii o Ondrejovom otrávení pozri aj KATONA, Stephanus (ed.). *Historica critica regum Hungariae stirpis Arpadianae VI.* Buda : Typogr. Regiae Vniversitatis, 1782, s. 1249; TIMON, Samuel (ed.). *Epitomae chronologica rerum hungaricarum a nativitate divi Stephani primi regis apostolici producta ad annum 1736 III.* Cassovia : Typogr. Academicis Soc. Jesu, 1736, s. 87; a HUBER, Alfons. Studien über die Geschichte Ungarns im Zeitalter der Arpaden. In *Archiv für österreichische Geschichte*, roč. 65, 1884, s. 735-736.

i po Ondrejovej smrti začiatkom roku 1301 musel tento rod čeliť ďalšiemu kandidátovi na uhorský trón, tentokrát v osobe českého princa Václava III. Jeho kandidatúru na uhorský trón pretláčala skupina mocných oligarchov na čele s Matúšom Čákom Trenčianskym.⁴⁷

Bonifác VIII. bol o pomeroch, ktoré nastali v Uhorsku po smrti Ondreja III., veľmi podrobne informovaný, rovnako dobre bol oboznámený aj o podľa neho nezákonnom akte Václavovej korunovácie,⁴⁸ ktorá bola vykonaná v príkrom rozpore s uhorskou právnou tradíciou, podľa ktorej jediným oprávneným človekom na tento politický akt bol ostrihomský arcibiskup Gregor, ktorý už predtým korunoval Karola Róberta so súhlasom pápežskej kúrie v Ostrihome za uhorského kráľa.⁴⁹ Pápež v úprimnej snahe pomôcť svojmu chránencovi inicioval uzavretie spojenectva medzi Albrechtom Habsburským a Karolom Róbertom. Už v úvode listu adresovanému Albrechtovi zdôrazňuje Bonifác VIII. pokrvné príbuzenstvo medzi obidvoma rodmi a práve v mene tohto vzájomného puta rovnako nabáda Albrechta k poskytnutiu pomoci uhorskému kráľovi. Pápež však svoje posolstvo neadresuje len v rovine prosby, v určitom okamihu cielene vyvoláva u Albrechta výčitky svedomia zato, že v nedávnej minulosti zanevrel na pokrvné spojenie s Anjouovcami a radšej uprednostnil svoje politické ambície. „(My), *Bonifác (VIII.) žiadame a v Synovi Boha Otca pozorne vyzývame Vašu kráľovskú Excelenciu, aby v prospech vážnosti našej apoštolskej stolice, ktorá musí byť hájená názorom spravodlivosti a láskou pokrvného príbuzenstva, ktorým ten istý oddaný Karol, kráľ Uhorska tebe je pripútaný, účinnejšie napomáhajúc menovaným kráľovnej a kráľovi Uhorska pokiaľ ide (o) obranu, znovunadobudnutie, vlastníenie a zachovávanie zmieňovaného kráľovstva Uhorského a pomáhajúc (im) príhodnými (prejavmi) záštity, spomínanému kráľovi Čiech alebo (jeho) synovi nech neposkytuješ žiadnu pomoc, radu alebo priazeň skrze seba alebo (niekoho) iného čo do obsadenia, vniknutia, násilného užívania alebo obrany v predtým uvedenom obsadení (Uhorska), (a nech) nie je poskytovaná (ani) pre iných, ktorých môžeš tvojou právomocou držať v medziach, dovoľíš, aby spomenutý kráľ a kráľovná Uhorska sa spoluradovali ich právom z ramena Tvojej moci a aby*

⁴⁷ „... že palatín Matúš, kým sme boli v Čechách, prvý a znamenitý medzi všetkými šľachticmi Uhorského kráľovstva, svojou radou a pomocou nás pobádal a s úzkostlivou starostlivosťou sa postaral, aby sme boli zvolení za uhorského kráľa, a ako prvý nás vyzval svojím predvídaným a verným presviedčaním ujať sa vrcholnej kráľovskej hodnosti a uviedol nás do Uhorského kráľovstva rukou svojej moci ...“ SEDLÁK, Vincent (ed.). Pod vládou anjouovských kráľov. In *Pramene k dejinám Slovenska a Slovákov IV*. Bratislava : Literárne informačné centrum, 2002, s. 44-45, č. 5.

⁴⁸ Václav III. bol korunovaný svätostefanskou korunou 27. augusta 1301 v Stoličnom Belehrade kaločským arcibiskupom Jánom. PERNIŠ, Jaroslav. *Svätostefanská koruna na dražbe ambícií. Anjouovci v zápase dynastií o dedičstvo Arpádovcov (1290 – 1310)*. Martin : Vydavateľstvo Maticy slovenskej, 2004, s. 39.

⁴⁹ Napriek tomu, že Karol Róbert bol korunovaný za uhorského kráľa ostrihomským arcibiskupom Gregorom, tak ako to vyžaduje uhorská právna tradícia, nemožno ani túto korunováciu pokladať za legitímnu. Gregor pri korunovačnom akte porušil niektoré právne zvyklosti, medzi ktorými najvážnejšia bola absencia väčšiny uhorských stavov a ešte vážnejšia absencia svätostefanskej koruny. SEDLÁK, ref. 47, s. 21.

*náhľivo obnovili milosť voči Tebe a Tebe spriateľeným a poddaným silnejšiu lásku; a Ty nech preto môžeš byť tak z láskavej spravodlivosti i vône lásky k bližnému, ako aj z oddanosti obľúbený pred zrakom Boha, ľudí a rovnako nás. ...*⁵⁰ Bohužial plody svojho diplomatického úsilia vyvinutého v prospech Karola Róberta už Bonifác VIII. nestihol pozbierať. Osudným sa mu stal dlhoročný konflikt s francúzskym kráľom Filipom IV.⁵¹ O mesiac neskôr zvolilo konkláve nového pápeža, biskupa z Ostie a Velletri – Mikuláša Boccasiniho ako Benedikta XI. Je nám to už dôverne známy bývalý pápežský legát, ktorý bol vyslaný Bonifáčom VIII. do Uhorska v máji 1301, aby robil poradcu v dôležitých záležitostiach Karolovi Róbertovi. Ochrannú ruku neprestával držať nový pápež nad Anjouovcom ani po svojom nástupe na stolec svätého Petra.

Aj vplyvom zachovanej kontinuity podpory Benedikta XI. v prospech záujmov anjouovského rodu sa situácia v Uhorsku začala vyvíjať priaznivejšie pre Karola ako pre rovnako starého Ladislava V. (Václava III.). Na Karolovu stranu postupne prešli cirkevní hodnostári, predovšetkým kaločský arcibiskup Štefan, jágerský biskup Michal a ďalej biskupi päťkostolský, rábsky, vesprímsky, nitriansky, bosniansky a čanádsky. Ako kráľa uznávali Karola Róberta už predtým Chorvátsko, Slavónsko a Dalmácia. Aj napriek posilneniu svojej pozície v krajine sa Karolovi stále nedarilo získať podporu zo strany mocných uhorských oligarchov v centrálnej časti Uhorska. Z tohto dôvodu sa Karol obracia s prosbou o finančnú injekciu na svojich príbuzných v rodnom Neapole. Jeho prosbe vyšla v ústrety jeho stará matka, sicílska kráľovná Mária.⁵² „... *Zo zaopatrenia, urobeného skrze našu Excelenciu pre Karola, nášho najdrahšieho prvorodeného, uhorského kráľa, salernského vládcu a pána hradu S. Angeli, chcjúci tomuže kráľovi poukázať skrze teba tisíc šesťsto tridsať tri a tretinu*

⁵⁰ „*Bonifacius ... Excellentiam regiam rogamus et hortamur attente in filio Dei Patris, quatenus pro reverentia Apostolicae sedis et nostra, intuitu defendendae iustitiae et amore sanguinis, quo idem Carolus Rex Ungariae tibi obnoxius alligatur, circa defensionem, recuperationem, manutentionem, et conservationem Regni Ungariae memorati, dictis reginae ac Regi Ungariae favens efficaciter, et praesidiis opportunis assistens, praefatis Regi Bohemiae aut filio circa occupationem, invasionem, usurpationem, seu defensionem in occupatione praetacta, nullum praestes per te vel per alium auxilium, consilium vel favorem, nec praestari per alios, quos tua potes iurisdictione compescere, patiaris; ut dicti Regina et Rex Ungariae de tuae potentiae brachio eorum iure congaudeant, et erga te, tibi que iunctos et subditos in intensioris amoris dulcedinem ferventer exurgant; tuque possis exinde in conspectu Dei et hominum, nostroque pariter, tam de affectu iustitiae, et charitatis odore, quam de devotionis promptitudine commendari.*“ FEJÉR, Georgius (ed.). *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis*, vol. I – XI. Buda : Typogr. Regiae Vniversitatis Vngaricae, 1829 – 1844. Tu konkrétne vol. VIII/ 1., s. 120-121, č. 45 (ďalej ako *CDH*).

⁵¹ EHLERS – MÜLLER – SCHNEIDMÜLLER, ref. 2, s. 206-207.

⁵² B. Brezováková vo svojej štúdiu uvádza skutočnosť, podľa ktorej musela sicílska kráľovná Mária, aby mohla finančne podporiť vnuka, založiť svoje šperky a zlatú korunu vo florentskej banke Bardi a Peruzzi. BREZOVÁKOVÁ, ref. 19, s. 582. V poznámkach sa pritom odvoláva na listinnú edíciu *CDH* od Fejéra. My sme však túto skutočnosť, ako vyplynie z nadchádzajúceho úryvku listiny citovaného diela, neobjavili.

uncie⁵³; a to polovicu samých peňazí, ktorá je šesťsto šesťdesiatšesť uncii a dvadsať tarénov bežnej váhy, a zvyšnú polovicu skrze správcu (oblasti) Abruzzo, ktorému sme poslali podobnú listinu, prikazujeme tvojej vernosti, aby predrečené peniaze z onej (polovice), ktorú máš v mene daru vybrať od všetkých zemí a miest, grófov a barónov tvojej právomoci za polovicu všeobecného príspevku, uloženého samým, ako ti je nariadené skrze našu inú listinu, len po vyňatí peňazí z daru všetkého Pánovho a cirkví, ako vyberieš, si sa následne bez odkladu postaral zaplatiť a poukázať poslovi alebo poslom rečeného kráľa; hodlajúc prijať útratu z toho, čo zaplatíš; za nijakého prekážania nariadenia vydaného pre teba o posielaní samých peňazí do našej komory a poukazovaní (ich) Sergiovi Siginulfimu z Neapola, rytierovi-komorníkovi a nášmu familiárovi a vernému.“⁵⁴ Karol tak získal potrebné finančné prostriedky na vedenie vojenských ťažení proti oligarchom, pričom je dosť pravdepodobné, že zdroje neboli využívané len na vojenské účely. Nedá sa vylúčiť ani možnosť získavania si časti vzdorovitých oligarchov podplácaním. Pre toto tvrdenie však nenachádzame oporu v dobových prameňoch, preto naše konštatovanie zostáva len v rovine hypotézy. Nech už bolo ich využitie napokon akékoľvek, pozvoľný príklon magnátov na stranu Karola sa pomaly stával skutočnosťou. Svoj diel zodpovednosti za tento stav niesol aj samotný panovník Václav II. Český kráľ, ktorý bol dostatočne oboznámený listom svojho syna o celkovej situácii v Uhorsku⁵⁵ ako aj o jeho neudržateľnom postavení, sa rozhodol zorganizovať vojenskú výpravu do Uhorska. Už v lete roku 1304 tiahol so svojím vojskom pozdĺž Dunaja, prekročil

⁵³ Uncia (ako váhová miera) zodpovedala v Neapole 0,027 kg. Taren (ako peňažná jednotka) bola pôvodne zlatá minca zavedená Arabmi. Cez Sicíliu prenikla do južnej Itálie, kde sa od 13. storočia rozšírili strieborné tareny. Jedna uncia obsahovala približne 30 tarenov.

⁵⁴ „... De provisione facta per Excellentiam nostram Karolo, primogenito nostro charissimo, Ungariae regi, Salernitano Principi, et honoris montis S. Angeli Domino, mille sex centas et triginta tres uncias et tertiam eidem regi exhibere volentes per te; videlicet medietatem ipsius pecuniae, quae est uncias sex centae sexaginta sex et tarení viginti ponderis generalis; et reliquam medietatem per Iustitiarium Aprutii, cui similes litteras destinamus, fidelitati tuae praecipimus, quatenus nuntio vel nuntiis dicti regis praedictam pecuniam de illa, quam nomine doni recolligere habes, ab universitatibus terrarum et locorum, Comitum et Baronum iurisdictionis tuae, pro medietate generalis subventionis ipsis impositae, prout tibi per alias nostras litteras demandatur, alia pecunia doni universitatum Domini et ecclesiarum duntaxat excepta, sicut recollegeris, successive sine dilatione solvere et exhibere procures; apodixiam de his, quae solveris recepturus; mandato tibi facto, [de] ipsa pecunia mittenda ad nostram cameram et assignanda Sergio Siginulfi, de Neapoli, militi Cambellano familiari, et fideli nostro aliquatenus non obstante“. CDH VIII/ 1, s. 156-157, č. 67.

⁵⁵ „Ladislav, rex Hungariae, Wenceslao, regi Bohemiae et Poloniae, patri suo, litteras de statu regni Hungariae mittit, in quibus continebatur, quod pars sua sensim languidior hebetiorque esse coepit. Desciscentibus praecipuis baronibus ab eo et in partem Caroli regis facientibus secessionem, quod et Carolus ad succedendum regi Andreae erat propinquior, singularique ingenio et indole atque venustate morum praeclarus Hungarorum mentes in sui venerationem et culturam instexerat, et Wenceslaus desidia et superbia ceterisque corruptis moribus et flagitiis odium in se et alienationem animorum provocabat. Quo effectum est, ut castra municipiaque, obedientiam Wenceslai regis professa, regi Carolo dederentur et in personae suae clamdestini celebrarentur tractatus, quo facilius civile bellum intercipi posset, expulsionem vel discrimen. Barones insuper Hungariae, nulli partium fidi, nutrire magis divisionem, quam extinguere visi sunt, ut castrorum et introituum regalium impunis illis esset detentio.“ SEDLÁK, Vincent (ed.). *Regesta diplomatica nec non epistolaria Slovaciae I*. Bratislava : Veda, 1980, s. 156, č. 322 (ďalej ako RDSI I).

ho v miestach pri dnešnom Štúrove a po preplávaní riečiska zahájil dobýjanie mesta Ostrihom na protiľahlej strane. Václav mesto nielen vydrancoval, ale dopustil sa aj svätokrádeže, keď spolu s chrámovým pokladom odcudzil aj niektoré písomnosti arcibiskupstva.⁵⁶ Za účelom zorganizovania ako aj úspešnej realizácie výpravy proti Václavovi II. bola v Bratislave dňa 24. augusta 1304 uzavretá dohoda medzi rakúskym vojvodom Rudolfom a uhorskou stranou.⁵⁷ V zmysle bratislavskej dohody koncom augusta 1304 vpadlo rakúsko-uhorské vojsko na územie Moravy. Výprava však nespĺnila plánované očakávania, pretože k priamemu stretu znepriatelených vojsk vôbec nedošlo. Už koncom októbra sa spojené vojská rozišli, pričom každá zo strán sa vrátila domov. Václav II., ktorý pri vyvezení korunovačných klenotov nepomyslel na možné následky plynúce zo svojho nerozvážneho konania, výrazne podcenil aj vojenský potenciál rakúsko-uhorského vojska. Keď už si uvedomil, že situácia Přemyslovcov v Uhorsku nie je trvalo udržateľná, rozhodol sa spolu so synom Václavom preniesť práva na uhorský trón na dolnobavorského vojvodu Otta.⁵⁸ Po tom, ako mu odovzdal aj odnesenú uhorskú korunu, sústredil Václav svoje sily na boj o udržanie poľskej koruny.⁵⁹ Keď Václav II. 21. júna 1305 zomrel, jeho následníkom a novým českým panovníkom sa stal niekdajší uhorský kráľ Ladislav V. ako Václav III.

Mladý Václav pokračoval v nastúpenom kurze zahraničnej politiky svojho otca. Rozhodne nemienil dopustiť, aby jeho úhlavný politický rival Karol Róbert, ktorý výrazne prispel k oslabeniu jeho postavenia v Uhorsku, získal uhorskú korunu. Preto sa radšej 9. októbra 1305 vzdal koruny v prospech už spomínaného Ota Bavorského⁶⁰. Vojvoda Oto bol krátko po svojom príchode do Uhorska korunovaný koncom toho istého roku v Stoličnom Belehrade. Korunovačný akt nevykonali ostrihomský arcibiskup Tomáš, ktorý bol prívržencom Anjouovcov, ale len dvaja biskupi: vesprímsky biskup Benedikt a čanádsy biskup Anton. Tým sa opäť zopakovala situácia nezákonného aktu korunovácie z augusta

⁵⁶ SEDLÁK, ref. 47, s. 49-50, č. 8.

⁵⁷ Uhorskú stranu reprezentoval na prvom mieste samotný Karol Róbert, ďalej boli na rokovaní prítomní ostrihomský arcibiskup Michal, kaločský arcibiskup Štefan a biskupi: nitriansky, rábsky, bosniasky a sedmohradský. Zo svetských veľmožov sa zúčastnili: magister Ugrín z rodu Čákovcov, palatín Omodej, palatín Roland, bán Kopás, magister Leukus, magister Vavrínek, bán Teodor, magister Štefan, palatín Opor, vojvoda Peter, vojvoda Vavrínek, magister Kokoš a magister Ján, syn Tomáša. *MES II*, s. 543, č. 585.

⁵⁸ Bavorský vojvoda Oto bol v ženskej vetve vnukom Bela IV. BREZOVÁKOVÁ, ref. 19, s. 584.

⁵⁹ Okrem už spomínanej uhorskej koruny držali Přemyslovci v rukách aj poľskú korunu, o ktorú zvädzali boj s Piastovcami. Iniciátorom výpravy zorganizovanej proti Přemyslovcovi sa stalo poľské knieža Vladislav Lokietko, ktorý sa už predtým uchýlil k mocnému uhorskému oligarchovi, palatínovi Omodejovi z rodu Abovcov. So súhlasom Karola Róberta a posilnený palatínovými vojskami tiahol v roku 1304 cez Karpaty a pripojil k Haliči najvýznamnejšie oblasti Malopoľska. *Tamže*, s. 584.

⁶⁰ PERNIŠ, ref. 48, s. 69-70.

1301, keď Václav II. neprijal uhorskú korunu z rúk ostrihomského arcibiskupa Gregora, ale kaločského arcibiskupa Jána.⁶¹

Nezlomná vytrvalosť a trpezlivosť, s ktorou po všetky tie roky znášal anjouovský rod nepriazne osudu na ceste k uznaniu svojich nástupníckych práv, sa napokon vyplatila. Po tom, ako bol Oto na nátlak pápežskej kúrie prinútený vzdať sa svojich nárokov, sa Karol Róbert stal jediným korunovaným panovníkom na uhorskej pôde. Tentokrát už v neprospech Anjouovcov nevystúpil žiadny pretendent z okolitých panovníckych rodov, ktorý by si uplatňoval svoje nároky na uhorský trón. Napriek tomu, že už nehrozilo nebezpečenstvo zo zahraničia, musela sa Karolova vláda vysporiadať s veľkými ťažkosťami vo vnútri kráľovstva. Protivníkom aj naďalej zostávala väčšina mocných oligarchov, ktorí boli odhodlaní brániť svoje dŕžavy pred Karolom Róbertom, ktorý predstavoval v ich očiach reálnu hrozbu straty ich doterajšieho nezávislého postavenia. Tento dlhodobý pretrvávajúci problém nepoľavujúcej rezistencie najmocnejších a najvplyvnejších z radov uhorských stavov chcel ostrihomský arcibiskup Tomáš vyriešiť zvolaním cirkevnej synody, ktorá sa uskutočnila koncom mája 1307 v Dvoroch nad Žitavou.⁶² Pred zhromaždenými stavmi vyzval každého k poslušnosti voči Karolovi Róbertovi, aby ho všetci obyvatelia uznali ako prirodzeného pána a kráľa Uhorska a zaistili mu nielen všetky kráľovské práva, ale aj všetky obvyklé povinnosti a služby, pretože v prípade protivenia sa panovníkovi dá celé Uhorsko do cirkevnej kliatby.⁶³ To síce priviedlo mnohých do tábora kráľa Karola, ale nie tých najvplyvnejších. Matúš Čák, Ladislav Kán a páni Kyseckí sa hrozby kliatby nezľakli a nezúčastnili sa ani celokrajinského zhromaždenia, ktoré sa na výzvu Karola Róberta zišlo 10. októbra 1307 na Rákošskom poli. Práve tu bol Karol jednomyselne prijatý a uznaný za uhorského kráľa.⁶⁴ Napriek uzneseniu snemu nemožno považovať uhorské pomery za konsolidované a postavenie kráľa Karola za zabezpečené. K úplnej normalizácii pomerov v krajine bolo treba zlomiť odpor vyššie

⁶¹ HÓMAN, Bálint – SZEKFÜ, Gyula. *Magyar történet II.* Budapest : Maecenas, 1990, s. 47. (Ide o reprintové vydanie pôvodiny z roku 1943).

⁶² MALOVECKÁ, Milota. K uhorským cirkevným synodám v stredoveku (s podrobnou analýzou provinciálnej synody konanej vo Dvoroch nad Žitavou v roku 1307). In *Studia Archaeologica Slovaca Mediaevalia* 5, 2006, s. 197-206.

⁶³ „... nos quamvis frequentatis vicibus publice verimus et denuntiaverimus hoc in scriptis, nihilominus et nunc declaramus ac denuntiamus, omnes tales in excommunicationis et interdicti sententias dicti summi pontificis incidisse et auctoritate metropolitana praedictas sententias innovamus, etiam in eosdem contempores proferimus in hiis scriptis ... monentes, inducentes et exortantes peremptoriae et praecise universos, ut ad oboedientiam praedicti domini regis redeant, eundem in dominum naturalem et regem Hungariae recognoscendo ...“ RDS I, s. 221, č. 478.

⁶⁴ „... barones, in praesenti regni congregatione praesentes Karolum ac posteritatem eius, prout regalis successio exigit, in regem Hungariae susceperunt obligaveruntque se, quod quicumque dignitatem aliquam seu possessionem, tributa vel iura aliqua, ad regalem magnificentiam vel reginalem pertinentia obtinet, absque contradictione qualibet libere eidem regi restituet ...“ CDH VIII/ 1, s. 221, č. 105.

menovaných oligarchov.⁶⁵ Avšak na zdolanie tejto poslednej prekážky, stojacej mu v ceste pri získaní plnej zvrchovanosti nad Uhorským kráľovstvom, musel Karol vynaložiť v nasledujúcich rokoch ešte veľa úsilia.

Počínanie Karola Róberta bolo po celý čas pozorne sledované anjouovským dvorom v Neapole. Po tom, ako sa mu podarilo získať na svoju stranu duchovenstvo a väčšiu časť šľachty, a keď už bolo viac-menej isté, že svoje práva na uhorský trón obháji, zmocnila sa viacerých príslušníkov anjouovského rodu (predovšetkým Karolovho strýka Róberta) obava z prípadného prihlásenia a následného uplatnenia Karolových legitímnych nárokov na Neapolské kráľovstvo. V snahe predísť tomuto scenáru ako aj zabrániť možnému spojeniu Uhorského a Neapolského kráľovstva prišli neapolskí Anjouovci v roku 1309 k premyslenému ťahu – k definitívnemu vydedeniu Karola Róberta z neapolského dedičstva. Skutočnosť, že Karola pripravili o neapolské dedičstvo, sa všeobecne považuje za krivdu spáchanú na mladom zákonnom dedičovi. Na druhej strane treba ale dodať, že nech už bolo pozbavenie jeho nárokov akokoľvek nespravodlivé, prispelo k upokojeniu uhorskej spoločnosti, ktorá sa obávala nebezpečenstva vyplývajúceho z prípadného spojenia dvoch kráľovstiev. Novovymenovaný pápežský legát pre Uhorsko, kardinál Gentilis, chcel využiť zdanlivé upokojenie politických turbulencií v krajine na to, aby mohol korunovať Karola Róberta za uhorského kráľa. Za tým účelom dal vyhotoviť nový diadém,⁶⁶ ktorý použili pri slávnostnej korunovácii 15. júna 1309. „... *pri príležitosti korunovania Karola za uhorského kráľa, ... pán Karol, kráľ Uhorska, do rúk ostrihomského arcibiskupa ... po dotknutí sa a pobožaní svätosvätého evanjelia prisahal neporušiteľne zachovávať dolunapísané, najprv doslovne prečítané, potom vysvetlené v maďarčine spomínaným ostrihomským arcibiskupom. Spomínaní prítomní baróni, ako aj iní, menovaní v mene svojom i za spomínaných neprítomných, uznajúc pána Karola za pravého a zákonitého kráľa Uhorska a zákonitého pána svojho i kráľovstva, zložili samému kráľovi prisahu povinnej vernosti ...*“⁶⁷ Táto „predbežná“ korunovácia však v konečnom dôsledku znamenala len formálny akt, ktorý navyše nebol ani právoplatný, pretože Karol nebol korunovaný svätoštefanskou korunou (ktorá, ako sme už predtým uviedli, tvorila najdôležitejšiu podmienku platnosti korunovácie),

⁶⁵ B. Brezováková ako aj V. Sedlák vo svojich štúdiách zhodne uvádzajú, že odmietavý postoj uhorských oligarchov pramenil z obavy o osud Uhorska po prípadnom spojení Uhorského a Neapolského kráľovstva, pričom nikomu z popredných predstaviteľov uhorských stavov nemohlo byť ľahostajné, ako sa vyvinie situácia v anjouovskom rode v tomto ohľade. BREZOVÁKOVÁ, ref. 19, s. 586. SEDLÁK, ref. 47, s. 25.

⁶⁶ „... *frater Gentilis cardinalis, sedis apostolice legatus ... egregioque opere ex auro et lapidibus praeciosis novum fecit diadema parari, quod etiam cum tanta sollemnitate coram cleri ac populi unnumerosa frequentia ... benedixit ipsumque regno et Karolo, regi Ungariae, nomine Romanae curiae contulit et donavit ad opus coronationis regum Ungariae ...*“. RDSI I, s. 295, č. 663.

⁶⁷ SEDLÁK, ref. 47, s. 64-65, č. 15.

ale len narýchlo vyhotoveným diadémom. Po tejto fraške korunovania s „náhradnou korunou“, čím sa pápežský legát dopustil porušenia právnej zvyklosti, sústredil kardinál Gentilis svoje sily na získanie svätoštefanskej koruny, pričom neváhal použiť proti jej terajšiemu držiteľovi sedmohradskému vojvodovi, Ladislavovi z rodu Kán, exkomunikáciu ako najkrajnejší prostriedok v prípade neochoty vrátiť korunu jej právoplatnému majiteľovi.⁶⁸ Hrozba zabrala a Ladislav vrátil korunu v apríli roku 1310, za čo bol vzatý na milosť. A tak sa mohla 27. augusta 1310 konať – v poradí už tretia – Karolova korunovácia, tentoraz so všetkými náležitosťami: svätoštefanskou korunou, ktorú položil Karolovi na hlavu ostrihomský arcibiskup Tomáš v Stoličnom Belehrade.⁶⁹ Týmto rozhodujúcim politickým aktom boli nároky Anjouovcov týkajúce sa uznania nástupníckeho práva na uhorskú korunu po formálnej stránke skutočne potvrdené.

Origins of Angevin Government in the Kingdom of Hungary

The study focuses on the expansion of the domain of the House of Anjou and its penetration into the Central European space – the Kingdom of Hungary as well as their struggle to maintain position in the region, wherein the author works from both historical sources and secondary literature. In the introduction to the article, the author seeks to chronologically describe the individual stages of the expansion of the Angevin's sphere of influence. At the beginning of the study the author also introduces the reader to the origins of the House of Anjou, proceeding to the events that led to its expansion into the Central European space and subsequently to the struggle of the key figure of this house, Charles Robert, on the path to recognition of his claims to the Hungarian throne. There continued a lengthy duel between the Hungarian king and the ruling dynasties from the surrounding countries desiring to occupy the vacant throne of the Kingdom of Hungary continued there. Following dramatic twists and turns in the fight against the Hungarian magnates and after gaining the previously abducted St. Stephen's crown, the author concludes the period of the long lasting struggles by the last coronation of Charles Robert as King of Hungary in 1310. It was primarily thanks to this monarch that Hungary took its place politically, economically and culturally within this stage of the great histories of Europe.

Keywords: Anjous, Charles Robert of Anjou, King Charles I. of Hungary, Kingdom of Hungary

http://www.fphil.uniba.sk/index.php?id=historia_nova

VLASKO, Vladimír. Počiatky vlády Anjouovcov v Uhorsku. In *Štúdie o dejinách*. Historia nova 6. [online] Bratislava : Stimul, 2013, s. 26-47. Dostupné na internete: <http://www.fphil.uniba.sk/fileadmin/user_upload/editors/ksd/Hino6.pdf>

⁶⁸ „*Frater Gentilis, tituli sancti Martini in Montibus presbiter cardinalis, apostolicae sedis legatus sensu constitutionum concilii praelatorum et baronum, olim Budae habitus, in quo super occupatores seu detentores iurium regalium seu reginalium excommunicationis et interdicti sententias pronuntiavit, Ladislaum, wayvodam Transilvanum tum, quia regiam coronam regni Hungariae iniuste occupatam non restituit, tumque quia volebat, ut filia sua cum filio regis Serviae schismatici matrimonium contraheret, excommunicat. ...*“ RDSL I, s. 312-313, č. 711. K tomu pozri aj RDSL I, s. 330, č. 759.

⁶⁹ *Chronici Hungarici compositio saeculi*. In *Scriptores rerum Hungaricarum tempore ducum regumque stirpis Arpadianae gestarum I*. SZENTPÉTERY, Emericus (ed.). Budapest : Academia Liter. Hungarica, 1937, s. 486.